

Katarzyna Laskowska
Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0001-6767-3929
k.laskowska@uwb.edu.pl

Wory w zakonie w Rosji jako zjawisko kryminologiczne

Wstęp

Wory w zakonie w Rosji stanowią niezwykle interesujący przedmiot badań kryminologicznych. Ta około 100-letnia instytucja środowiska przestępczego jest zjawiskiem zarówno historycznym, jak też współczesnym. Badaczy interesuje ich radziecko-rosyjska specyfika, koloryt, żywotność i siła oddziaływania.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie warunków kształtowania się i przemian *worów w zakonie* w dawnej i współczesnej Rosji oraz ich aktualnej sytuacji. Dlatego na potrzeby prowadzonych rozważań sformułowano następujący problem badawczy: czy we współczesnej Rosji ugrupowanie *worów w zakonie* zanika, czy się rozwija? Przedmiotem analiz będzie rosyjska literatura kryminologiczna.

Geneza powstania i etiologia rozwoju *worów w zakonie*

Współcześnie brak jest pełnych i wiarygodnych informacji określających czas powstania *worów w zakonie*. Wersji przedstawiających okoliczności jest kilka. Jedna z nich wskazuje, że jako stowarzyszenie zawodowych przestępców powstał w carskiej Rosji. Uznaje się, że część jego norm stworzono w XVIII w.¹ Inni uważają, że *wory* wywodzą się z elity więziennej drugiej połowy XIX w.² Należeli do niej włóczęgi (*brodiagi*) nieposiadający rodzin i domu, prowadzący

¹ О.В. Епихина, *К вопросу о формировании лидеров криминальной среды в России*, [w:] *Состояние и перспективы борьбы с преступностью в России. Сборник материалов*, Воронеж 2007, s. 125.

² С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, А.А. Брюхнов, *От „бродяг” и „иванов” к „ворам в законе”: история и современные перспективы противодействия криминальному феномену*, „Философия права” 2020, nr 3, s. 173.

koczujący tryb życia i sprzeciwiający się organom państwowym³. Uważano ich za „najbardziej profesjonalną część świata przestępczego”. W więzieniach najczęściej byli szefami cel i starostami tych placówek⁴. Autorytety spośród nich nazywano *ivanami*⁵. Prawdopodobnie na przełomie XIX i XX w. powstały podwaliny i podstawy późniejszego *worowskiego* prawa.

W latach 20. ubiegłego wieku w Rosji sytuacja polityczna spowodowała kryzys w świecie przestępczym, co doprowadziło w nim do zmiany sfer wpływów⁶. W związku z licznymi represjami liczba więźniów politycznych umieszczonych w obozach była znaczna⁷. Przebywali w nich „kułacy”, „oportuniści”, „szkodnicy”⁸, a także złodzieje różnych specjalizacji (*wory*)⁹, w tym okradający mieszkania, seify, sklepy. Wśród nich dominowali włamywacze do mieszkań i domów. Do grupy tej nie przyjmowano drobnych złodziejasków¹⁰. Ukształtowało to nowy społeczny stan populacji penitencjarnej¹¹.

Najprawdopodobniej kategoria *worów w zakonie* wykształciła się w miejscach wykonywania kary pozbawienia wolności na przełomie lat 20 i 30.¹² Uważa się, że pojęcie *wory w zakonie* pochodzi od zwrotu używanego wobec administracji placówek penitencjarnych, który brzmiał: „Jestem w prawie», dlatego postąpiłem w ten sposób, a nie inaczej, to znaczy na podstawie prawa i zwyczajów przestępczego świata”¹³.

Sytuacja w obozach doprowadziła do stworzenia *worowskiego* kodeksu¹⁴. Skazani ustalili swoją hierarchię, tryb i system jego funkcjonowania. Przyjęte metody były „radykalne i brutalne”. Spis wartości zakładał w szczególności niemieszanie się w politykę, gospodarkę państwa oraz niezajmowanie się legalną pracą¹⁵. Przewidywał obowiązek przekazywania pieniędzy do wspólnej

³ В. Чалидзе, [w:] О.Е. Калпинская, *Особенности возникновения и развития организованной преступности в дореволюционной России*, „Юриспруденция” 2020, т. 20, nr 4, s. 104–105.

⁴ С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, А.А. Брюхнов, *op. cit.*, s. 173.

⁵ В. Чалидзе, [w:] О.Е. Калпинская, *op. cit.*, s. 105.

⁶ А.И. Мухин, *Российская организованная преступность и власть. История взаимоотношений*, Москва 2003, s. 12.

⁷ *Организованная преступность и спецслужбы СНГ*, Служба анализа и профилактики, Федеральная служба полиции 2007, s. 5.

⁸ В.М. Анисимков, [w:] Е.А. Мохов, *ФСБ: борьба с организованной преступностью*, Москва 2006, s. 46.

⁹ Ю.В. Латов, „*Воры в законе*” как субъекты рыночной модернизации в России, s. 177, <http://ecsocman.hse.ru/data/354/679/1219/023.LATOV.pdf> (data dostępu: 5.08.2023).

¹⁰ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, „*Воры в законе*”: на рубеже веков, Рязань 2003, s. 5; О.И. Мальчук, *История развития феномена „вор в законе”*, „Проблемы в российском законодательстве” 2018, nr 5, s. 109.

¹¹ В.М. Анисимков, [w:] Е.А. Мохов, *op. cit.*, s. 46.

¹² Ю.В. Латов, *op. cit.*, s. 177.

¹³ С.И. Сухов, А.А. Турских, *Исторический аспект возникновения преступных лидеров*, „Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России” 2009, nr 3, s. 66.

¹⁴ А.И. Мухин, *op. cit.*, s. 12.

¹⁵ *Организованная преступность и спецслужбы...*, s. 5.

kasy (*obszczaka*¹⁶) oraz kolegialne rozwiązywanie problemów środowiska przestępczego w miejscach wykonywania kary pozbawienia wolności podczas spotkań przestępców (tzw. *schodek*)¹⁷. Ustalono zatem nieformalny system postępowania, określono obyczaje, które porządkowały funkcjonowanie grupy. Dalszy rozwój *worów* następował wraz z rozrostem systemu obozów w ZSRR oraz zwiększeniem liczby skazanych. Przestępcy ci byli ich liderami¹⁸.

Stalinowskie represje lat 30. XX w. doprowadziły do znacznego wzrostu liczby więźniów w obozach. Pracowali oni w kopalniach, przy budowie kanałów, autostrad i miast. W placówkach przetrzymywano miliony ludzi „o negatywnych postawach społecznych”. W warunkach dużej koncentracji ludzi odizolowanych od społeczeństwa wśród skazanych panowała przemoc, powstawały różne grupy skazanych. W tej sytuacji rodzili się ich przywódcy potrafiący zarządzać, kontrolować i utrzymywać porządek w obozach. Taka sytuacja odpowiadała ich administracji. Do ugrupowania *worów w zakonie* przyjmowano tylko wyselekcjonowanych, tj. przestrzegających prawa złodziei¹⁹.

System Gułagu zapelniał się „wrogami ludu”, „szpiegami”, „oportunistami”, „szkodnikami”. W tym okresie nastąpił podział skazanych na trzy poziomy: wysoki, średni i niski. Poziom wysoki stanowili *wory w zakonie*. Byli oni następcami przedrewolucyjnych autorytetów – *iwanów*. *Wory* zaczęły dorewolucyjnie obyczaje i tradycje dostosowywać do ówczesnych warunków. Uznali *worowstwo* za jedyny sposób życia uprawniający do stania się autorytetem środowiska przestępczego. Przyjęto też, że *wor* nie może należeć do żadnych organizacji społecznych²⁰. Stał się nauczycielem młodszych niedoświadczonych skazanych, kształtował ich morale, wprowadzał w meandry życia obozowego. Był szanowany, bo wspierał innych i gwarantował poczucie bezpieczeństwa²¹. Średni poziom tworzyli tzw. zwykle *wory* zobowiązani do dbania o przestrze-

¹⁶ *Obszczak* – skrót nazwy *Общая касса (obszczaja kassa)* w znaczeniu ‘wspólna kasa’.

¹⁷ В.И. Монахов, [w:] М.П. Клейменов, Д.В. Корнеев, *Криминальные лидеры вчера и сегодня*, „Вестник Омского университета” 2012, nr 3, s. 40; М.В. Королева, *Организованная преступность*, [w:] В.Е. Эминов (red.), *Криминология*, Москва 2015, s. 136.

¹⁸ А.В. Федотова, О.В. Безлепкина, *Исторический аспект образования преступного феномена вор в законе в Российском государстве*, [w:] *Уголовная политика и правоприменительная практика. Сборник материалов VII-ой Международной научно-практической конференции*, Санкт Петербург 2019, s. 470.

¹⁹ У.А. Хасиев, *Формирование российской организованной преступности*, https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=599 (data dostępu: 4.07.2023).

²⁰ И.Н. Куркина, Ю.А. Соколова, О.В. Морозова, И.В. Плаксина, *Эволюция тюремной субкультуры в советский период российской истории: уроки прошлого*, „Пениденциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2018, nr 4, s. 102.

²¹ С.А. Кутякин, *Некоторые исторические аспекты возникновения феномена «воры» в местах лишения свободы России второй половины XIX века*, „Уголовно-исполнительное право” 2007, nr 1, <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-istoricheskie-aspekty-vozniknoveniya-fenomena-vory-v-mestah-lisheniya-svobody-rossii-vtoroy-poloviny-xix-veka/viewer> (data dostępu: 4.07.2023).

ganie tradycji, odpowiadający za to przed *worami w zakonie*. Łącznikami między wysokim i średnim poziomem byli *mużiki*, tj. dobrze pracujący, wypełniający plan pracy skazani, nieuczestniczący w subkulturze. Niski poziom zajmowali tzw. *sześciorki*, tj. wykonawcy decyzji *worów*²². *Wory* funkcjonowali według *worowskich* pojęć. Stanowiły je: solidarność członków *worowskiego* ugrupowania, zakaz kontaktów z władzą, podejmowania pracy i posiadania prywatnego majątku oraz kontrola życia skazanych przebywających w obozach²³.

Mimo trudnych warunków w placówkach liderzy przestępczy organizowali *schodki*, a także zjazdy delegatów z innych obozów. Podczas ich trwania ustalano zakres obowiązujących norm. Za ich naruszenie przewidywano system kar obejmujący publiczne uderzenie w twarz, wydalenie ze społeczności i śmierć²⁴.

Początkowo, jak wspomniano, *worowskie* ugrupowanie powołane było do zarządzania skazanymi przebywającymi w obozach. Jednakże często po opuszczeniu obozu przynosili oni te zachowania na wolność. Często ponownie wracali do placówek²⁵.

Warto w tym miejscu podkreślić, że ukształtowała się procedura przyjęcia w poczet *worów w zakonie*. Obejmowała ona najczęściej przechodzenie okresu sprawdzającego wierność kandydata *worowskim* zasadom, otrzymanie rekomendacji innych *worów w zakonie*, rytuał koronacji podczas *schodki*, nadanie pseudonimu, otrzymanie tatuaży²⁶. Przyjęto, że w czasie trzyletniego okresu pretendent musiał uczyć się złodziejskiego rzemiosła przestępczego pod kierunkiem doświadczonych *worów*²⁷. Całym swym życiem powinien był udowodnić zaangażowanie w przestrzeganie *worowskich* zasad²⁸. Na tej podstawie *wory* wystawiali mu pozytywną opinię i rekomendowali go, a następnie w czasie *schodki* przyjmowali do grona *worów*. Następnie składał on przysięgę, która brzmiała: „Ja, jako *pacan* wkroczyłem na ścieżkę życia złodziei. Przysięgam przed *worami*, którzy są na zgromadzeniu. Być godnym *worem*, nie uczestniczyć w żadnych aferach czekistów”²⁹. Zatem *wor* powinien być wierny *worowskiej* ideologii opartej na „legendzie opiewającej szlachetność, nieustrasżoność, silną wolę, zręczność, inteligencję i zaradność”³⁰.

²² И.Н. Куркина, Ю.А. Соколова, О.В. Морозова, И.В. Плаксина, op. cit., s. 103.

²³ Ю.В. Латов, op. cit., s. 177.

²⁴ У.А. Хасиев, op. cit.

²⁵ В.В. Волков, *Силовое предпринимательство в современной России*, s. 36–37, <https://cyberleninka.ru/article/n/silovoe-predprinimatelstvo-v-sovremennoy-rossii-glava-4-vory-i-bandity> (data dostępu: 4.07.2023).

²⁶ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, op. cit., s. 19.

²⁷ В.И. Монахов, [w:] М.П. Клейменов, Д.В. Корнеев, op. cit., s. 405.

²⁸ А.В. Федотова, О.В. Безлепкина, op. cit., s. 473.

²⁹ В.И. Монахов, [w:] М.П. Клейменов, Д.В. Корнеев, op. cit., s. 405.

³⁰ М.П. Клейменов, Д.В. Корнеев, op. cit., s. 405.

Po koronacji otrzymywał szereg nowych kompetencji, których nie posiadał przestępca nie mający tytułu *wora w zakonie*³¹. Tytuł był dożywotni³².

W związku z napaścią Niemiec na ZSRR w dniu 22 czerwca 1941 r. przedterminowo zwolniono ok. 25 % różnych kategorii skazanych i skierowano na front do walki z bronią, a w latach 1942–1943 – kolejne 10% skazanych. Wśród nich byli też *wory*³³. Zatem w celu obrony ojczyzny z więzień uwolniono ok. 35% populacji skazanych³⁴. Po II wojnie światowej „uczciwe”, „prawdziwe”, „stare” *wory* uważali się za obrońców tradycji przestępczych i prawa *worowskiego*. Przeszkadzało im uczestnictwo w wojnie części skazanych i współpraca z władzą, w tym w obozach. Traktowano to jako zdradę zagrożoną śmiercią. W związku z tym wykształciły się dwie grupy: skazanych doświadczonych, posiadających długi staż więzienny, oraz skazanych uczestników walk na frontach wojny z Niemcami³⁵. Nastąpił podział na *worów* oraz na *suki* (odrost z pnia drzewa), które poprzez udział w wojnie naruszyły *worowskie prawo*³⁶.

Po wojnie większość *suk* wróciła do obozów i kolonii, gdzie rządziły prawdziwe *wory*. *Suki* traktowano jak zdrajców. W rezultacie agresji ze strony *worów suki* zjednoczyły się z polskimi *worami*³⁷ (skazane były *wory* biorące udział w walkach w Polsce). *Suki* stworzyły nowy *worowski zakon*, pozwalający m.in. na pracę w obozach i zajmowanie w nich różnych stanowisk, posiadanie rodziny, służbę w armii. Z kolei *wory* zaostrzyli swoje prawo (m.in. dotyczące przyjmowania do społeczności)³⁸.

Od 1946 r. lub od 1947 r. do początku 1950 r. rozgorzała wojna między *worami w zakonie* a *sukami*. Tzw. *sucza wojna* trwała kilka lat³⁹. W jej wyniku nastąpiło przejście *worów* od przestępczości zawodowej (złodziei) do przestępczości zorganizowanej. O ile dawniej *wor* był zwykłym przestępcą, o tyle po wojnie stał się „przywódcą i organizatorem świata przestępczego”⁴⁰.

³¹ В.Г. Гриб, [w:] Г.А. Дымов, *Криминальная субкультура как элемент организованной преступности*, „Вестник Владимирского юридического института” 2012, nr 1, s. 84.

³² А.Я. Гришко, *Криминалогическая характеристика лица, занимающего высшее положение в преступной иерархии (часть 4 статьи 210 уголовного кодекса Российской Федерации)*, „Человек: преступление и наказание” 2016, nr 3, s. 86.

³³ С.В. Михеева, В.С. Михайлов, *Криминальная общность в местах лишения свободы*, Самара 2016, s. 8.

³⁴ В.В. Важенкин, Д.А. Васильченко, Е.А. Зуев, *Закономерности формирования и развития высшего криминального сословия в России*, „Общество и право” 2015, nr 4, s. 21.

³⁵ К.Г. Войтехович, *Послевоенный преступный мир: причины и итоги внутренней борьбы*, s. 47–48, <http://elib.bs.u.by/bitstream/123456789/227329/4/47-51.pdf> (data dostępu: 4.07.2023).

³⁶ В.В. Важенкин, Д.А. Васильченко, Е.А. Зуев, op. cit., s. 21.

³⁷ *Polskie wory* – skazane były *wory* skierowani na front, biorące udział w walkach w Polsce.

³⁸ В.В. Важенкин, Д.А. Васильченко, Е.А. Зуев, op. cit., s. 21.

³⁹ А.В. Сенатов, *Трансформация традиций криминальной субкультуры в отношении лидеров уголовно-преступной среды*, „Пенитенциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2020, nr 4, s. 42.

⁴⁰ К.Г. Войтехович, op. cit., s. 50.

W marcu 1947 r. została zniesiona kara śmierci w czasie pokoju, co oznaczało, że za przestępstwa popełnione w obozach groziło jedynie podwyższenie wysokości kary. Wywołało to nowe konflikty i przestępstwa przeciwko innym skazanym i administracji. Opozycyjna działalność *worów* doprowadziła na początku lat 50. ubiegłego wieku do całkowitej dezorganizacji obozów⁴¹. Wobec ich zorganizowanej działalności, oporu wobec administracji i prawa⁴² oraz w warunkach cichego przyzwolenia na działalność *worów* prowadzono wobec nich określone przedsięwzięcia⁴³. Stanowiły je przenosiny do innego oddziału, zmiana warunków odbywania kary⁴⁴, stosowanie innego systemu izolacji, a nawet ich fizyczną eliminację⁴⁵.

W latach 1958–1961 wprowadzono szereg rozwiązań prawnych związanych z wykonywaniem pracy poprawczej⁴⁶. Zmiany dotyczące funkcjonowania obozów wymusiły dostosowanie przez *worów* norm do nowych ograniczeń, co wprowadziło wymóg „czystości” swoich szeregów⁴⁷. Różnymi surowymi metodami dążono do zmniejszenia liczby liderów⁴⁸. Wydawało się, że represje stosowane wobec *worów* spowodowały ich likwidację⁴⁹, a proces eliminacji został zakończony⁵⁰. Było to jednak iluzoryczne. Niektóre *wory* ukryli się, nie przejawiali aktywności, czekali na właściwy czas ujawnienia się. Jednakże nadal pielęgnowali swoje tradycje, byli dominującą częścią więziennej subkultury⁵¹. Inna część *worów*, będąc w tym czasie na wolności, przestrzegała zasad, co prowadziło do walk między starymi i nowymi *worami*⁵². Mimo to władze ogłosiły zwycięstwo nad *worami*, przekonując społeczeństwo o eliminacji przestępczości zawodowej i zorganizowanej⁵³.

Pod koniec lat 60. XX . *worów* w koloniach i więzieniach było już niewiele. Zmiany w strukturze skazanych spowodowały, że zaczęli oni porzucać dawne

⁴¹ В.А. Анфиногенов, *Исторические аспекты борьбы с идеологами преступного мира в советское время*, „Пробелы в российском законодательстве” 2018, nr 5, s. 154–155.

⁴² С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 19.

⁴³ В.А. Анфиногенов, *op. cit.*, s. 153.

⁴⁴ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 19.

⁴⁵ В.А. Анфиногенов, *op. cit.*, s. 153.

⁴⁶ И.Н. Куркина, Ю.А. Соколова, О.В. Морозова, И.В. Плаксина, *op. cit.*, s. 104.

⁴⁷ Е.А. Мохов, *op. cit.*, s. 49.

⁴⁸ О.Ю. Ельчанинова, *Феномен тюремной общины как угроза правовой безопасности в пенитенциарной системе*, [w:] А.Ф. Галузин, Р.А. Ромашов (red.), *Правовая безопасность в пенитенциарной системе: понимание, структура, обеспечение*, Самара 2012, s. 60.

⁴⁹ О.И. Мальчук, *op. cit.*, s. 109.

⁵⁰ В.Н. Фадеев, Л.В. Тэсс, *Трансформация профессиональной и организованной преступности*, [w:] *Международный Пенитенциарный Форум „Преступление, наказание, исправление”. Сборник тезисов выступлений и докладов участников к 140-летию уголовно-исправительной системы России и 85-летию Академии ФСИН России*, Рязань 2019, s. 271.

⁵¹ О.И. Мальчук, *op. cit.*, s. 109–110.

⁵² В.Н. Фадеев, Л.В. Тэсс, *op. cit.*, s. 271.

⁵³ О.И. Мальчук, *op. cit.*, s. 110.

zakazy. Mogli mieć rodzinę, dom i pracę, ale nie mogli służyć w armii i uczestniczyć w organizacjach społecznych. Utrzymany został też *obszczak*⁵⁴.

Na początku roku 1970 *wory* zanikły⁵⁵. Jednak w krótkim okresie nastąpił wzrost przestępczości, który spowodował ponowne pojawienie się w miejscach wykonywania kary złodziei, grabieżców i oszustów tworzących struktury. Na ich czele stawali liderzy „pretendujący do roli nosicieli *worowskich* tradycji” i organizujący *obszczak*. Administracja nie dostrzegала zagrożenia i nie podejmowała walki z nimi⁵⁶. W kolejnych latach *worowska* ideologia wciąż zabraniała prowadzenia biznesu i bogacenia się dzięki niemu⁵⁷. Jednakże w okresie deficytu wielu towarów, oprócz nielegalnej działalności *cechowników*, tj. przedsiębiorców z szarej strefy, swą aktywność prowadzili też oszuści, spekulanci, łapówkarze, którzy osiągalni ogromne korzyści. Ich sposobami osiągnięcia dochodów zainteresowali się *wory*⁵⁸. W szczególności eksploatowali *cechowników*, z którymi następnie doszli do kompromisu⁵⁹. W połowie lat 70. zorganizowali zjazd *worów w zakonie* i przedstawicieli *cechowników*, na którym nałożyli na *cechowików* 10-procentowy „podatek” od dochodu przekazywany do *obszczaka*⁶⁰. W ten sposób zrosły się interesy *cechowników* z *worami*. Dzięki temu utworzono silne ugrupowania przestępcze pod przywództwem *worów*⁶¹. „Od tego czasu zaczyna się nowy etap merkantylizacji „ruchu *worowskiego*”, który ostatecznie obalił mit o jego „pełności” (tego, że idea droższa od pieniędzy)”⁶².

Od 1980 r. w warunkach zmian ekonomiczno-politycznych *wory* zaczęły legalizować się, tj. inwestować nielegalnie uzyskane środki w gospodarkę państwa⁶³. W latach 90., po latach wielu wyrzeczeń *worom* zaczęło powodzić się znacznie lepiej⁶⁴. Zdobyli mnóstwo środków finansowych, zostali legalnymi biznesmenami, inwestowali w gospodarkę i przenosili biznes za granicę⁶⁵. Pod koniec XX w. posiadali rodziny, dzieci, konta w rosyjskich i zagranicznych bankach, zarządzali własnymi firmami, współpracowali z władzą, chcieli wejść

⁵⁴ И.Н. Куркина, Ю.А. Соколова, О.В. Морозова, И.В. Плаксина, *op. cit.*, s. 104–105.

⁵⁵ О.Е. Калпинская, *Эволюция организованной преступности в СССР в послевоенный период*, „История государства и права” 2010, nr 5, s. 26.

⁵⁶ В.И. Попов, *Актуальные проблемы борьбы с наиболее опасными проявлениями организованной преступности*, Москва 2004, s. 16.

⁵⁷ С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, „*Воры в законе*”: анализ истории и современности, „Вестник Российского университета. Серия »Человек и общество»” 2020, nr 1, s. 127.

⁵⁸ А.В. Кузьмин, „*Воры в законе*” в СССР и России, „Научный компонент” 2019, nr 3, s. 113–114.

⁵⁹ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 22.

⁶⁰ О.Е. Калпинская, *Эволюция организованной...*, s. 27.

⁶¹ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 22.

⁶² М.П. Клейменов, Д.В. Корнеев, *op. cit.*, s. 409.

⁶³ С.И. Сухов, А.А. Турских, *op. cit.*, s. 70.

⁶⁴ С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, *op. cit.*, s. 127.

⁶⁵ А.И. Мухин, *op. cit.*, s. 26.

do polityki⁶⁶. W tym okresie byli najczęściej przestępcami, którym tytuł nadano podczas *schodki*, karanymi i przestrzegającymi zasad subkultury przestępczej. Od kandydatów na *wora* wymagano wówczas: sprzedania się ideałom *worowskim*, posiadania organizatorskich zdolności i doświadczenia przestępczego, znajomości *worowskich* praw, braku kompromitujących informacji świadczących o współpracy ze strukturami państwowymi oraz braku udziału w organizacjach społecznych i uzyskiwania nagród od państwa, posiadania autorytetu wśród przestępców zawodowych. *Worem* mogła zostać wówczas także osoba niezupełnie spełniająca ww. wymagania, ale dysponująca znacznym majątkiem i przekazująca jego część do *worowskiej* kasy⁶⁷.

Spowodowało to podział w środowisku *worów* na nowych i starych według kryterium stosunku do dawnych norm. Stare *wory* byli stronnikami i następcami *worów* przestrzegających zasad świata przestępczego ukształtowanego w latach 1920–1930, a nowe *wory* byli reformatorami starego kodeksu i twórcami nowych praw, obyczajów, tradycji⁶⁸. W latach 90. XX w. narastały konflikty między *worami* starej i nowej formacji. Starzy obwiniali młodych o nieprzestrzeganie tradycji (posiadanie rodziny, kontakty w organami, korzystanie z *obszczaka* dla własnych celów, uczestnictwo w biznesie, posiadanie wielu dóbr, brak ascezy)⁶⁹. Nastąpiła „komercjalizacja wielu przestępczych autorytetów i związana z tym dezintegracja środowiska *worowskiego*, z którego wydzielili się bandy, co świadczyło o kryzysie ideologii *worowskiej*”⁷⁰. Doszło do tego, gdyż nowe *wory* nie osiągnęli, jak kiedyś, dochodów wyłącznie z kradzieży, ale głównie z popełniania nowych przestępstw (bandytyzm, wymuszenia). Uznawano to za dopuszczalne⁷¹. Obie grupy walczyły ze sobą, by nieco później zbliżyć się do siebie i nawiązać współpracę. Powodem tego była obawa bandytów dotycząca złego traktowania ich przez *worów* podczas pobytu w kolonii lub więzieniu⁷².

Od ok. 1990 r. nastąpił też podział *worów* według kryterium narodowościowego, tj. na *worów* z Rosji i Zakaukazia. Pierwsi, tj. tradycjoniści, wywodzili się z kręgu zawodowych przestępców przywiązanych do starych norm. W miejscach wykonywania kary pozbawienia wolności byli liderami⁷³. Drugi (nowi) pojawili się na Kaukazie, zwłaszcza w Gruzji. W okresie ZSRR stanowili oni ok. 1/3 wszystkich *worów*⁷⁴. Popełniali przestępstwa ukierunkowane

⁶⁶ И.Г. Яковенко, *Цивилизация и варварство в истории России*, „Общественные науки и современность” 1996, nr 3, s. 94.

⁶⁷ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 23–24.

⁶⁸ О.В. Епихина, *op. cit.*, s. 125.

⁶⁹ В.Г. Гриб (red.), *Проблемы с организованной преступностью, коррупцией и терроризмом*, Москва 2000, s. 48.

⁷⁰ Г. Мишин, *Профессиональная и организованная преступность: сравнительный анализ*, „Уголовное право” 1999, nr 4, s. 99.

⁷¹ В.Г. Гриб (red.), *op. cit.*, s. 48.

⁷² А.В. Кузьмин, *op. cit.*, s. 115.

⁷³ А.И. Долгова, *Преступность, ее организованность и криминальное общество*, Москва 2003, s. 366.

⁷⁴ С.В. Михеева, В.С. Михайлов, *op. cit.*, s. 11.

na osiąganie korzyści w warunkach gospodarki rynkowej i swobodnej działalności gospodarczej. Nie posiadali doświadczenia więziennego, więc nie mogli uzyskać tytułu *wora w zakonie* ani się nim posługiwać. Zaczęli więc go sobie kupować, co doprowadziło do konfliktów⁷⁵.

Od początku XXI w. *wory w zakonie* stali na czele zarówno grup bandyckich, jak i ekonomicznych, organizowali działalność przestępczą, tworzyli struktury, nawiązywali więzi z innymi, przestrzegali swej ideologii i moralności⁷⁶. Jednocześnie dostosowywali się do zmieniającej się sytuacji w środowisku przestępczym, państwie i w społeczeństwie.

Fenomen *worów w zakonie* we współczesnej Rosji

Obecnie w Rosji występują dwie kategorie *worów*: wiernie przestrzegający starych *worowskich* praw i dostosowujący je do nowych zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych. Starych, tj. prawdziwych *worów*, jest dziś niewielu. Najczęściej są to ludzie w podeszłym wieku, wielokrotnie karani, którzy znaczną część życia spędzili w placówkach penitencjarnych i nieprzejawiający chęci współpracy z przestępcami ekonomicznymi⁷⁷. Obwiniają oni *worów* nowego pokolenia o nieprzestrzeganie zasad *worowskiego* kodeksu czci, posiadanie rodziny, wykorzystanie *obszczaka* do prywatnych celów, uczestnictwo w biznesie, posyłanie dzieci do prywatnych uczelni, brak ascezy życia⁷⁸. Z kolei nowe *wory* to ludzie o odmiennych cechach – młodzi, o niewielkim stażu więziennym, chętnie nawiązujący kontakty z przestępcami ekonomicznymi⁷⁹, którzy porzucili zakaz współpracy z organami państwowymi, w tym w instytucjach poprawczych. Uznali, że „wygodniej jest współpracować niż być w opozycji”. Coraz częściej przyjmują wyłącznie pozycje liderów środowiska przestępczego. Tytuł mogą kupić⁸⁰. „Ważne stało się uzyskiwanie maksymalnych dochodów drogą przestępczą”⁸¹. Od nowych *worów* nie wymaga się okresu odbycia kary w kolonii czy więzieniu. Gdy trafiają do nich, często naruszają zasady *worowskie*, co wywołuje niezadowolenie wśród osadzonych, utratę autorytetu tytułu⁸².

⁷⁵ А.И. Долгова, *op. cit.*, s. 366–367.

⁷⁶ А.В. Самохина, *Функции лидера в организованной преступной группе*, „Следователь” 2000, nr 3, s. 16–17.

⁷⁷ О.И. Мальчук, *op. cit.*, s. 110.

⁷⁸ В.С. Разинкин, [w:] Г.А. Дымов, *op. cit.*, s. 84.

⁷⁹ О.И. Мальчук, *op. cit.*, s. 110.

⁸⁰ Е.М. Глушкова, *Тенденции профессиональной преступности в России*, „Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Экономика и право” 2016, nr 1, s. 104.

⁸¹ С.Ю. Качалов, *Криминальные авторитеты современной России: тенденции и проблемы*, „Научный портал МВД России” 2009, nr 2, s. 58.

⁸² В.Ф. Лелюх, А.Э. Позднякова, *Самоорганизация осужденных в пенитенциарной системе России*, „Вестник КемГУ” 2012, nr 1, s. 303.

Współcześnie szacuje się, że ok. 79% *worów* to obywatele krajów kaukaskich, „całkowicie zasymilowani z legalnym biznesem”. Wcześniej więcej wśród nich było *worów* słowiańskich. Na taką sytuację wpłynęły ułatwienia w koronowaniu (kupno tytułu)⁸³.

Współcześnie liczby *worów* w Rosji są trudne do ustalenia, głównie ze względu na ich wyjazdy za granicę, ucieczki i ukrywanie się. Dane z lat 1990–2000 wskazują na setki, a nawet na tysiące⁸⁴. Współczesne szacunki przekonują o aktywności ok. 400 *worów w zakonie*⁸⁵.

Obecnie *wory w zakonie* prowadzą swą działalność – jak dawniej – w instytucjach poprawczych oraz na wolności. Posiadają w grupie autorytet i władzę⁸⁶. Wpływają na zachowania członków grup i podejmują istotne decyzje. Są to jednostki odgrywające centralną rolę w działalności grup i kształtowaniu wewnętrznych relacji w nich⁸⁷.

„*Worowscy gubernatorzy*” przebywający na wolności mają swoich namiestników (*smotriaszczich*) w instytucjach poprawczych. Wyznaczają w nich *smotriaszczego* obiektowego, który kontroluje sytuację we wszystkich pomieszczeniach, blokach, pralniach, łaźniach itd.⁸⁸ Dzięki temu posiadają wiedzę na temat życia skazanych i działań administracji. Celem społeczności *worowskiej* w placówce jest ustanowienie władzy nad społecznością skazanych, osłabienie wpływu administracji na skazanych *worów* i skazanych z nimi współpracujących oraz tworzenie *obszczaka*⁸⁹. Mimo nieaktualności wielu norm *worowskich* następuje „odradzanie się i kultywowanie tradycji *worów w zakonie*”⁹⁰.

Wory w zakonie w instytucjach poprawczych pełnią szereg funkcji:

- przygotowują przestępstwa i kierują nimi;
- dbają o nabór w swoje szeregi i tworzą nowe kadry;

⁸³ А.Я. Гришко, *op. cit.*, s. 86.

⁸⁴ А.Г. Корчагин, В.А. Номоконов, В.И. Шульга, *Организованная преступность и борьба с ней*, Владивосток 1995, s. 16; С.В. Ванюшкин, *Организованная преступность*, [w:] А.И. Долгова (red.), *Криминология*, Москва 2001, s. 694; А.И. Долгова, *Организованная преступность*, [w:] А.И. Долгова (red.), *Криминология*, Москва 2010, s. 569.

⁸⁵ А.Е. Шалагин, *Криминальная среда и ее общественная опасность*, „Ученые записки Казанского юридического института МВД России” 2016, t. 2, s. 137; В.Г. Громов, А.А. Судейкина, *Проблемы определения лиц занимающих, высшее положение в преступной иерархии*, [w:] Е.М. Якимова (red.), *Правовые средства обеспечения национальной безопасности Российской Федерации: история и современность. Материалы международной научно-практической конференции*, Иркутск 2020, s. 16.

⁸⁶ В.Г. Гриб (red.), *op. cit.*, s. 46.

⁸⁷ С.И. Сухов, А.А. Турских, *op. cit.*, s. 63.

⁸⁸ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 31–32.

⁸⁹ Г.В. Курбатова, *Воры в законе: прошлое и настоящее криминального феномена России*, [w:] П.В. Голодов (red.), *Уголовное наказание в России и за рубежом: проблемы назначения и исполнения (к 10-летию принятия Европейских Пенитенциарных Правил). Сборник материалов международной научно-практической конференции. В 2-х частях*, Вологда 2017, s. 168.

⁹⁰ Ю.А. Воронин, *Криминальный профессионализм: современные тенденции*, „Вестник ЮрГУ. Серия Право” 2018, t. 18, nr 1, s. 15.

- organizują finansowanie środowiska przestępczego;
- gromadzą, analizują, oceniają informacje o skazanych i funkcjonariuszach instytucji poprawczych;
- dokonują podziału obowiązków między członkami grup i kontrolują wypełnianie przez nich zadań;
- określają zadania i możliwości grupy, przewidują oraz określają ryzyka i trudności;
- wyznaczają kary członkom grup przestępczych naruszających normy *worowskie*, wyznaczają sposób jej wykonania i osobę;
- rozpropagowują ideologię przestępczą i „uromantyczniają” ją w celu zachęty młodzieży do wstąpienia do grupy;
- chronią interesy tych, którzy są pod wpływem grupy;
- odpowiadają za poprawność podejmowanych decyzji;
- dyskredytują negatywnie do nich nastawionych skazanych;
- będąc na wolności, wpływają na przebywających w instytucjach poprawczych w celu przeciwstawiania się administracji⁹¹.

Wory, utrzymując dyscyplinę w określonym środowisku przestępczym, mają wpływ na kontrolę sytuacji w świecie przestępczym⁹². Nadal kultywują ideologię przestępczego trybu życia i moralności⁹³. W celu realizacji swoich celów posiadają szerokie korupcyjne powiązania zarówno na wolności, jak i w instytucjach poprawczych⁹⁴.

Współcześnie *wory* nawiązują kontakty z innymi placówkami i określonymi osobami na wolności⁹⁵. Stały kontakt ze środowiskiem wolnościowym *wory* przebywający w placówkach utrzymują poprzez telefony komórkowe⁹⁶. Zwalczają organizacje skazanych posłusznie wykonujących polecenia administracji. Dyskredytują ich, zniechęcają do współpracy z administracją, zachowują się wobec nich agresywnie, niszczą ich mienie, grożą rodzinom⁹⁷. W ostatnich latach coraz częściej skazani uczestniczący w *worowskich* grupach inicjują zainteresowanie swą sytuacją organizacji społecznych i masmediów⁹⁸. *Wory* wdrażają wartości *worowskie*, zajmując ważne miejsce w życiu skazanych⁹⁹.

⁹¹ М.В. Максименко, Е.Е. Гашев, *Современная структура и состояние преступной херархии. Аналитический обзор*, Пермь 2021, s. 10–12.

⁹² В.Г. Громов, А.А. Судейкина, *op. cit.*, s. 17.

⁹³ В.Г. Гриб, [w:] Г.А. Дымов, *op. cit.*, s. 84.

⁹⁴ С.А. Кутякин, *Влияние „воров в законе” на криминологическую ситуацию в исправительных учреждениях*, „Уголовно-исполнительное право” 2014, nr 2, s. 66.

⁹⁵ С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, *op. cit.*, s. 129.

⁹⁶ С.А. Кутякин, „Смотрящие” как субъекты криминального менеджмента в местах лишения свободы, „Вестник Самарского юридического института” 2014, nr 3, s. 26.

⁹⁷ С.А. Кутякин, Д.В. Теткин, *op. cit.*, s. 130.

⁹⁸ Н.П. Барабанов, *Криминальная субкультура осужденных в исправительных учреждениях: „воры в законе”, „воровские группировки”, лидеры уголовно-преступной среды, криминальные „авторитеты”*, „Уголовно-исполнительное право” 2015, nr 1, s. 21.

⁹⁹ А.А. Брюхнов, С.А. Кутякин, И.П. Напханенко, *Историко-криминологический анализ состояния противодействия вора́м в законе и криминальным авторитетам в местах*

Tak jak dawniej, ważną rolę w funkcjonowaniu środowiska przestępczego odgrywa *schodka*¹⁰⁰, podczas której określane są sfery wpływów przestępczych i rozwiązywane konflikty¹⁰¹. Kiedyś w czasie takich spotkań omawiano problemy życia skazanych i środowiska przestępczego, a współcześnie dyskutuje się „o polityce i innych nie rozwiązanych problemach współczesnego społeczeństwa”¹⁰². Obecnie *schodki* odbywają się regularnie głównie na poziomie regionalnym i służą zarządzaniu przestępczością¹⁰³.

Podobnie ważny jest *obszczak*, stanowiący specyficzny bank oszczędnościowy¹⁰⁴. Występuje on zarówno w środowisku przestępczym na wolności, jak i w instytucjach poprawczych¹⁰⁵. W placówkach tworzą go pieniądze pochodzące z jakichkolwiek dóbr (paczka) lub z dokonywanych czynności (wygrana w karty). Wspólną kasę zasila 20% uzyskanych „przychodów”. Pieniądze, jedzenie, papierosy i alkohol są dzielone na podstawie decyzji *wora*. Obecnie w instytucjach poprawczych występują dwa rodzaje *obszczaka*: *worowski* (przeznaczony dla worów) i ogólny (przeznaczony dla pozostałych skazanych)¹⁰⁶. Kiedyś chronił go szanowany skazany, wskazany i rekomendowany przez *wora* ze stażem. Zasoby *obszczaka* służyły do „podgrzania” skazanych członków *worowskiego* ugrupowania w kolonii. Współcześnie służy także do inwestycji w różne przedsięwzięcia po uzyskaniu zgody *schodki*¹⁰⁷. Rozwój systemu bankowego przeniósł go w nowe miejsce – do banku. Dzięki temu przestępcy otrzymują odsetki, a ulokowane środki służą jako kapitał do nowych inwestycji. Część przekazuje się go do kolonii, ale tylko wtedy, gdy jest to opłacalne¹⁰⁸.

Należy podkreślić, że podejmowane w Rosji od lat działania o charakterze prawnym i instytucjonalnym mało skutecznie ograniczają aktywność *worów w zakonie*. Regulacje art. 210 ust. 4 kodeksu karnego z 1996 r. (kryminalizujące określone czyny popełnione przez osobę zajmującą najwyższą pozycję w przestępczej hierarchii) oraz art. 210¹ (karzącego zajmowanie najwyższej pozycji w hierarchii przestępczej) są trudne do zastosowania ze względu na posługiwanie się niedookreślonymi znamionami, często o charakterze kryminologicznym, a nie prawnym. Z kolei działania administracji instytucji po-

лишения свободы в конце 80-х – начале 90 годов XX века, „Философия права” 2019, nr 2, s. 51.

¹⁰⁰ А.Г. Корчагин, В.А. Номоконов, В.И. Шульга, *op. cit.*, s. 16.

¹⁰¹ А.И. Мухин, *op. cit.*, s. 15.

¹⁰² С.И. Кузьмин, Е.А. Малетина, *Классификация субкультурных отношений в криминальном сообществе*, „Вестник института: преступление, наказание, исправление” 2019, nr 13, s. 26.

¹⁰³ Ю.В. Латов, *op. cit.*, s. 181.

¹⁰⁴ А.И. Мухин, *op. cit.*, s. 15.

¹⁰⁵ С.А. Кутякин, *Криминальный „общак”: назначение, структура и способы формирования в местах лишения свободы*, „Всероссийский научный журнал»Вопросы правоправедения» 2010, nr 3, s. 353.

¹⁰⁶ С.А. Кутякин, Г.В. Курбатова, *op. cit.*, s. 29–30.

¹⁰⁷ А.И. Мухин, *op. cit.*, s. 15.

¹⁰⁸ В.В. Волков, *op. cit.*, s. 42.

prawczych wskazują na problemy z ujawnianiem, izolowaniem i karaniem *worów* za popełnione przestępstwa i naruszenia regulaminu.

Podsumowanie

Podsumowując, analiza chronologii powstania i aktywności *worów w zakonie* wskazuje, że w latach 20. XX w. funkcjonowali oni wyłącznie w więzieniach i obozach. Przez kolejnych 20 lat ugruntowywali w nich swą wysoką pozycję, jednakże pod znaczną kontrolą administracji obozów Gułagu. Od roku 1950, z powodu niechęci władzy do dzielenia się „rządem dusz” nad skazanymi, restrykcyjnymi, ale skutecznymi działaniami o charakterze prawno-organizacyjnym, ograniczono ich działalność, niemal zniszczono. W pierwszej połowie lat 60. zmusiło ich to do konspiracji, a w drugiej połowie – dzięki odwilży chruszczowowskiej i zmianom w środowisku przestępczym – spowodowało odrodzenie. W kolejnym dziesięcioleciu *wory* wyszli z kolonii oraz więzień i zaczęli uczestniczyć w nielegalnej części gospodarki państwa. Działali równolegle zarówno w placówkach, jak i na wolności. Oba światy efektywnie się przenikały. Od roku 1980 nastąpiło odrodzenie *worowskiej* ideologii i dostosowywanie się do zmieniających się warunków ekonomicznych. W latach 90. XX w. doszło do modyfikacji norm i odrzucenia niektórych (możliwość kupna tytułu *wora*), wejścia w legalną gospodarkę i sięgania po różne szczeble władzy. Działania prowadzono nawet poza granicami Rosji. W ciągu ostatnich 20 lat nastąpiło przekształcenie *worowskich* ugrupowań w przedsiębiorstwa i legalizowanie się *worów w zakonie* w strukturze społecznej, awansowanie w jej hierarchii. Zatem od wielu lat *wory*, działając w instytucjach poprawczych i tam tworząc swe zaplecza, poszerzali wpływy na wolności. Współcześnie środowisko *worowskie* ewoluje i przeobraża się. Sporo jego norm ulega zmianie i dostosowaniu do rzeczywistości. Coraz bardziej zacierają się granice między światem przestępczym i legalnym.

Opracowanie należy zakończyć udzieleniem odpowiedzi na postawione na początku analiz nurtujące wielu badaczy pytanie. W ramach odpowiedzi, według niektórych badaczy, można wskazać na defensywę, a wręcz regres *worowskich* norm i tradycji, spowodowany nową filozofią funkcjonowania współczesnych *worów w zakonie*, stosowanymi sposobami i celami prowadzenia działalności przestępczej. W związku z tym nie wywołuje to potrzeby posiadania tytułu *wora* koronowanego, natomiast pozwala bogatym na jego zakup. Inni badacze wskazują, że *wory w zakonie* współcześnie są w dobrej kondycji. W zmodyfikowanej formie, popełniając szereg przestępstw, organizując *schodki*, dysponując *obszczakiem* i będąc liderami struktur, efektywnie wpływają na organy państwowe oraz środowisko społeczne i przestępcze współczesnej Rosji. Autorka niniejszego opracowania jest zwolenniczką tego stanowiska.

Wykaz literatury

- Анфиногенов В.А., *Исторические аспекты борьбы с идеологами преступного мира в советское время*, „Пробелы в российском законодательстве” 2018, nr 5 [Anfinogenov V.A., *Historical aspects of combating the ideologists of the criminal world in Soviet era*, “Gaps in Russian legislation” 2018, No. 5].
- Барабанов Н.П., *Криминальная субкультура осужденных в исправительных учреждениях: „воры в законе”, „воровские группировки”, лидеры уголовно-преступной среды, криминальные „авторитеты”*, „Уголовно-исполнительное право” 2015, nr 1 [Barabanov N.P., *Criminal subculture of convicts in correctional institutions: “vory v zakone”, “vory v zakone groups”, leaders of the criminal environment, criminal :authorities”*, “Criminal Executive Law” 2015, No. 1].
- Брюхнов А.А., Кутякин С.А., Напханенко И.П., *Историко-криминологический анализ состояния противодействия вора́м в законе и криминальным авторитетам в местах лишения свободы в конце 80-х – начале 90 годов XX века*, „Философия права” 2019, nr 2 [Bryukhnov A.A., Kutuyakin S.A., Napkhanenko I.P., *Historical and criminological analysis of the state of countering vory v zakone and criminal authorities in penitentiary institutions in the late 80s – early 90s of the XX century*, “Philosophy of Law” 2019, No. 2].
- Долгова А.И., *Преступность, ее организованность и криминальное общество*, Москва 2003 [Dolgova A.I., *Crime, its organization and criminal society*, Moscow 2003].
- Долгова А.И. (red.), *Криминология*, Москва 2010 [Dolgova A.I. (ed.), *Criminology*, Moscow 2010].
- Дымов Г.А., *Криминальная субкультура как элемент организованной преступности*, „Вестник Владимирского юридического института” 2012, nr 1 [Dymov G.A., *Criminal subculture as an element of organized crime*, “Bulletin of the Vladimir Law Institute” 2012, No. 1].
- Фадеев В.Н., Тэсс Л.В., *Трансформация профессиональной и организованной преступности*, [w:] *Международный Пенитенциарный Форум „Преступление, наказание, исправление”. Сборник тезисов выступлений и докладов участников к 140-летию уголовно-исправительной системы России и 85-летию Академии ФСИН России*, Рязань 2019 [Fadeev V.N., Tess L.V., *Transformation of Professional and Organized Crime* [in:] *International Penitentiary Forum “Crime, Punishment, Correction”. Collection of abstracts of speeches and reports of participants for the 140th anniversary of the criminal correctional system of Russia and the 85th anniversary of the Academy of the Federal Penitentiary Service of Russia*, Ryazan 2019].
- Федотова А.В., Безлепкина О.В., *Исторический аспект образования преступного феномена вор в законе в Российском государстве*, [w:] *Уголовная политика и правоприменительная практика. Сборник материалов VII-ой Международной научно-практической конференции*, Санкт Петербург 2019 [Fedotova A.V., Bezlepkina O.V., *The historical aspect of the formation of the criminal phenomenon vor v zakone in the Russian state*, [in:] *Criminal politics and law enforcement practice. Collection of materials of the VII-th International scientific and practical conference*, St. Petersburg 2019].
- Глушкова Е.М., *Тенденции профессиональной преступности в России*, „Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Экономика и пра-

- во” 2016, nr 1 [Glushkova E.M., *Trends in professional crime in Russia*, “Modern science: actual problems of theory and practice. Series: Economics and Law” 2016, No. 1].
- Гриб В.Г. (red.), *Проблемы с организованной преступностью, коррупцией и терроризмом*, Москва 2000 [Grib V.G. (ed.), *Problems with organized crime, corruption and terrorism*, Moscow 2000].
- Гришко А.Я., *Криминологическая характеристика лица, занимающего высшее положение в преступной иерархии (часть 4 статьи 210 уголовного кодекса Российской Федерации)*, „Человек: преступление и наказание” 2016, nr 3 [Grishko A.Ya., *Criminological characteristics of a person holding the highest position in the criminal hierarchy (Part 4 of Article 210 of the Criminal Code of the Russian Federation)*, “Human: Crime and Punishment” 2016, No. 3].
- Громов В.Г., Судейкина А.А., *Проблемы определения лиц занимающих, высшее положение в преступной иерархии*, [w:] Е.М. Якимова (red.), *Правовые средства обеспечения национальной безопасности Российской Федерации: история и современность. Материалы международной научно-практической конференции*, Иркутск 2020 [Gromov V.G., Sudeikina A.A., *Problems of determining persons holding the highest position in the criminal hierarchy*, [in:] E.M. Yakimova (ed.), *Legal means of ensuring the national security of the Russian Federation: past and present. Materials of the international scientific and practical conference*, Irkutsk 2020].
- Хасиев У.А., *Формирование российской организованной преступности* [Khasiev U.A., *Formation of Russian organized crime*], https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=599.
- Яковенко И.Г., *Цивилизация и варварство в истории России*, „Общественные науки и современность” 1996, nr 3 [Yakovenko I.G., *Civilization and barbarism in the history of Russia*, “Social sciences and modernity” 1996, No. 3].
- Ельчанинова О.Ю., *Феномен тюремной общины как угроза правовой безопасности в пенитенциарной системе*, [w:] А.Ф. Галузин, Р.А. Ромашов (red.), *Правовая безопасность в пенитенциарной системе: понимание, структура, обеспечение*, Самара 2012 [Elchaninova O.Yu., *The phenomenon of the prison community as a threat to legal security in the penitentiary system*, [in:] A.F. Galuzin, R.A. Romashov (eds.), *Legal security in the penitentiary system: understanding, structure, provision*, Samara 2012].
- Епихина О.В., *К вопросу о формировании лидеров криминальной среды в России*, [w:] *Состояние и перспективы борьбы с преступностью в России. Сборник материалов*, Воронеж 2007 [Epikhina O.V., *On the formation of the leaders of the criminal environment in Russia*, [in:] *State and prospects of combating crime in Russia. Collection of materials*, Voronezh 2007].
- Качалов С.Ю., *Криминальные авторитеты современной России: тенденции и проблемы*, „Научный портал МВД России” 2009, nr 2 [Kachalov S.Yu., *Criminal authorities of modern Russia: trends and problems*, “Scientific portal of the Ministry of Internal Affairs of Russia” 2009, No. 2].
- Калпинская О.Е., *Эволюция организованной преступности в СССР в послевоенный период*, „История государства и права” 2010, nr 5 [Kalpinskaya O.E., *Evolution of organized crime in the USSR in the post-war period*, “History of State and Law” 2010, No. 5].
- Калпинская О.Е., *Особенности возникновения и развития организованной преступности в дореволюционной России*, „Юриспруденция” 2020, t. 20, nr 4 [Kal-

- pinskaya O.E., *Features of genesis and development of organized crime in pre-revolutionary Russia*, "Jurisprudence" 2020, Vol. 20, No. 4].
- Клейменов М.П., Корнеев Д.В., *Криминальные лидеры вчера и сегодня*, „Вестник Омского университета” 2012, nr 3 [Kleymenov M.P., Korneev D.V., *Criminal leaders yesterday and today*, "Bulletin of the Omsk University" 2012, No. 3].
- Курбатова Г.В., *Воры в законе: прошлое и настоящее криминального феномена России*, [w:] П.В. Голодов (red.), *Уголовное наказание в России и за рубежом: проблемы назначения и исполнения (к 10-летию принятия Европейских Пениitenciарных Правил). Сборник материалов международной научно-практической конференции. В 2-х частях*, Вологда 2017 [Kurbatova G.V., *Vory v zakone: past and present of the criminal phenomenon in Russia*, [in:] P.V. Golodov (ed.), *Criminal Punishment in Russia and abroad: problems of appointment and execution (to the 10th anniversary of the adoption of the European Prison Rules). Collection of materials of the international scientific-practical conference. In 2 parts*, Vologda 2017].
- Корчагин А.Г., Номоконов В.А., Шульга В.И., *Организованная преступность и борьба с ней*, Владивосток 1995 [Korchagin A.G., Nomokonov V.A., Shulga V.I., *Organized crime and the fight against it*, Vladivostok 1995].
- Королева М.В., *Организованная преступность*, [w:] В.Е. Эминов (red.), *Криминология*, Москва 2015 [Koroleva M.V., *Organized crime*, [in:] V.E. Eminov (ed.), *Criminology*, Moscow 2015].
- Куркина И.Н., Соколова Ю.А., Морозова О.В., Плаксина И.В., *Эволюция тюремной субкультуры в советский период российской истории: уроки прошлого*, „Пениitenciарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2018, nr 4 [Kurkina I.N., Sokolova Yu.A., Morozova O.V., Plaksina I.V., *The evolution of prison subculture in the Soviet period of Russian history: lessons from the past*, "Penal law: legal theory and law enforcement practice" 2018, No. 4].
- Кутякин С.А., *Некоторые исторические аспекты возникновения феномена «воры» в местах лишения свободы России второй половины XIX века*, „Уголовно-исполнительное право” 2007, nr 1 [Kutyakin S.A., *Some historical aspects of the emergence of the phenomenon of "vory" in penitentiary institutions in Russia in the second half of the 19th century*, "Penal Law" 2007, No. 1].
- Кутякин С.А., Курбатова Г.В., „Воры в законе”: на рубеже веков, Рязань 2003 [Kutyakin S.A., Kurbatova G.V., *"Vory v zakone": at the turn of the century*, Ryazan 2003].
- Кутякин С.А., *Криминальный „общак”: назначение, структура и способы формирования в местах лишения свободы*, „Всероссийский научный журнал »Вопросы правопедания» 2010, nr 3 [Kutyakin S.A., *Criminal "common fund": purpose, structure and methods of formation in penitentiary institutions*, "All-Russian scientific journal »Issues of jurisprudence» 2010, No. 3].
- Кутякин С.А., *Влияние „воров в законе” на криминологическую ситуацию в исправительных учреждениях*, „Уголовно-исполнительное право” 2014, nr 2 [Kutyakin S.A., *The influence of "vory v zakone" on the criminological situation in correctional institutions*, "Criminal Law" 2014, No. 2].
- Кутякин С.А., „Смотрящие” как субъекты криминального менеджмента в местах лишения свободы, „Вестник Самарского юридического института” 2014, nr 3 [Kutyakin S.A., *"Watchers" as subjects of criminal management in penitentiary institutions*, "Bulletin of the Samara Law Institute" 2014, No. 3].
- Кутякин С.А., Теткин Д.В., „Воры в законе”: анализ истории и современности, „Вестник Российского университета. Серия »Человек и общество» 2020, nr 1

- [Kutyakin S.A., Tetkin D.V., "Vory v zakone": analysis of history and modernity, "Bulletin of the Russian University. Series »Man and Society«" 2020, No. 1].
- Кутякин С.А., Теткин Д.В., Брюхнов А.А., *От „бродяг” и „иванов” к „ворам в законе”: история и современные перспективы противодействия криминальному феномену*, „Философия права” 2020, nr 3 [Kutyakin S.A., Tetkin D.V., Bryukhnov A.A., *From “tramps” and “Ivans” to “vory v zakone”: history and modern prospects for countering the criminal phenomenon*, “Philosophy of Law” 2020, No. 3].
- Кузьмин А.В., „Воры в законе” в СССР и России, „Научный компонент” 2019, nr 3 [Kuzmin A.V., *“Vory v zakone” in the USSR and Russia*, “Scientific component” 2019, No. 3].
- Кузьмин С.И., Малетина Е.А., *Классификация субкультурных отношений в криминальном сообществе*, „Вестник института: преступление, наказание, исправление” 2019, nr 13 [Kuzmin S.I., Maletina E.A., *Classification of subcultural relations in the criminal community*, “Institute Bulletin: Crime, Punishment, Correction” 2019, No. 13].
- Латов Ю.В., „Воры в законе” как субъекты рыночной модернизации в России [Latov Yu.V., *“Vory v zakone” as subjects of market modernization in Russia*], <http://ecsocman.hse.ru/data/354/679/1219/023.LATOV.pdf>.
- Лелюх В.Ф., Позднякова А.Э., *Самоорганизация осужденных в пенитенциарной системе России*, „Вестник КемГУ” 2012, nr 1 [Lelyukh V.F., Pozdnyakova A.E., *Self-organization of convicts in the penitentiary system of Russia*, “Bulletin of the KemSU” 2012, No. 1].
- Максименко М.В., Гашев Е.Е., *Современная структура и состояние преступной херархии. Аналитический обзор*, Пермь 2021 [Maksimenko M.V., Gashev E.E., *Modern structure and state of the criminal hierarchy. Analytical review*, Perm 2021].
- Мальчук О.И., *История развития феномена „вор в законе”*, „Проблемы в российском законодательстве” 2018, nr 5 [Malchuk O.I., *The history of the development of the phenomenon of “vor v zakone”*, “Problems in Russian legislation” 2018, No. 5].
- Михеева С.В., Михайлов В.С., *Криминальная общность в местах лишения свободы*, Самара 2016 [Mikheeva S.V., Mikhailov V.S., *Criminal community in penitentiary institutions*, Samara 2016].
- Мишин Г., *Профессиональная и организованная преступность: сравнительный анализ*, „Уголовное право” 1999, nr 4 [Mishin G., *Professional and organized crime: a comparative analysis*, “Criminal Law” 1999, No. 4].
- Мохов Е.А., *ФСБ: борьба с организованной преступностью*, Москва 2006 [Mokhov E.A., *FSB: fighting organized crime*, Moscow 2006].
- Мухин А.И., *Российская организованная преступность и власть. История взаимоотношений*, Москва 2003 [Mukhin A.I., *Russian organized crime and authority. Relationship history*, Moscow 2003].
- Организованная преступность и спецслужбы СНГ*, Служба анализа и профилактики, Федеральная служба полиции 2007 [Organized crime and intelligence services of the CIS, Analysis and Prevention Service, Federal Police Service 2007].
- Попов В.И., *Актуальные проблемы борьбы с наиболее опасными проявлениями организованной преступности*, Москва 2004 [Popov V.I., *Actual problems of combating the most dangerous manifestations of organized crime*, Moscow 2004].
- Самохина А.В., *Функции лидера в организованной преступной группе*, „Следователь” 2000, nr 3 [Samokhina A.V., *The functions of a leader in an organized criminal group*, “Investigator” 2000, No. 3].

- Сенатов А.В., *Трансформация традиций криминальной субкультуры в отношении лидеров уголовно-преступной среды*, „Пенитенциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2020, nr 4 [Senatov A.V., *Transformation of the traditions of the criminal subculture in relation to the leaders of the criminal environment*, “Penal Law: Legal Theory and Law Enforcement Practice” 2020, No. 4].
- Сухов С.И., Турских А.А., *Исторический аспект возникновения преступных лидеров*, „Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России” 2009, nr 3 [Sukhov S.I., Turskikh A.A., *The historical aspect of the emergence of criminal leaders*, “Bulletin of the East Siberian Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia” 2009, No. 3].
- Шалагин А.Е., *Криминальная среда и ее общественная опасность*, „Ученые записки Казанского юридического института МВД России” 2016, t. 2 [Shalagin A.E., *The criminal environment and its social danger*, “Scientific notes of the Kazan Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia” 2016, Vol. 2].
- Ванюшкин С.В., *Организованная преступность*, [w:] А.И. Долгова (red.), *Криминология*, Москва 2001 [Vanyushkin S.V., *Organized crime*, [in:] A.I. Dolgova (ed.), *Criminology*, Moscow 2001].
- Важенкин В.В., Васильченко Д.А., Зуев Е.А., *Закономерности формирования и развития высшего криминального сословия в России*, „Общество и право” 2015, nr 4 [Vazhenkin V.V., Vasilchenko D.A., Zuev E.A., *Patterns of formation and development of the highest criminal class in Russia*, “Society and Law” 2015, No. 4].
- Войтехович К.Г., *Послевоенный преступный мир: причины и итоги внутренней борьбы* [Voitekovich K.G., *Post-war criminal world: causes and results of internal combat*], <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/227329/4/47-51.pdf>.
- Волков В.В., *Силовое предпринимательство в современной России* [Volkov V.V., *Power Entrepreneurship in Modern Russia*], <https://cyberleninka.ru/article/n/silovoe-predprinimatelstvo-v-sovremennoy-rossii-glava-4-vory-i-bandity>.
- Воронин Ю.А., *Криминальный профессионализм: современные тенденции*, „Вестник ЮрГУ. Серия Право” 2018, t. 18, nr 1 [Voronin Yu.A., *Criminal professionalism: modern trends*, “Bulletin of SUSU. Series Law” 2018, Vol. 18, No. 1].

Summary

Vory v zakone in Russia as a criminological phenomenon

Keywords: criminology, *vory v zakone*, criminal authority figures, organized crime, Soviet Union, Russia.

The paper presents the development and evolution of criminal authority figures called *vory v zakone* in the Soviet Union and Russia. It shows the unique characteristics of their activities both in penitentiary institutions and at large. The purpose of this paper is to show the conditions for the formation and transformation of *vory v zakone* in historical and modern Russia and their current situation. The analyses carried out have led to the belief that

over the 100 years since the emergence of this group, despite the transformation of the socio-economic and political system in Russia, *wory v zakone* continues to occupy a dominant position in the world of organized crime. Even though they do not follow many long-established restraining moral principles, they successfully achieve their goals.

